

KAPITOLA 8

Právní a etické aspekty práce s informacemi (Citování)

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ

Otázka k zamyšlení

Čas potřebný ke studiu

Definice

Příklad

Doplňující informace

Shrnutí

Doplňující literatura

Důležité, zapamatovat

STUDIJNÍ CÍLE KAPITOLY

- objasnit princip citování použitých zdrojů

KLÍČOVÁ SLOVA

- citát
- citace
- bibliografická citace

STRUČNÝ OBSAH KAPITOLY

- Základní pojmy
- Kdy citujeme
- Proč citujeme
- Odkazy na citace v textu
- Řazení a umístění citací
- Obecné zásady citování
- Norma ČSN ISO 690
- Citační etika a plagiátorství
- Chyby při citování

Čas potřebný ke studiu: 50 minut

Kolik času budu
potřebovat...

|| PRINCIP CITOVÁNÍ

Vždy, když se chystáte psát odbornou práci, musíte začít nejprve studiem dokumentů, které o dané problematice již pojednávají. V dnešní době, pokud se nepohybujete na poli vědeckých pokusů, není možné, že byste se věnovali dosud nikým nezmapované problematice.

Studiem těchto materiálů získáte obecné povědomí o dané problematice. Pochopíte její propojení s dalšími obory a obecný kontext. Získáte potřebné vědomosti, které budou sloužit jako základ pro Vaši vědeckou práci. Jistě si také vytvoříte seznam literatury, ze které budete vycházet.

Při psaní samotného textu se tak budete mnohdy obracet na jiné autory, budete uvádět jejich myšlenky nebo na ně reagovat. Text nebo část textu, které přebíráte do Vaší práce, musíte vždy označit tak, aby bylo na první pohled zřejmé, že nejde o Vaše myšlenky. Pouze označení části textu nestačí. Musíte je doplnit o takové informace, které umožní identifikaci původního díla. Tato činnost se nazývá citování a jeho výsledky se označují jako citace.

ZÁKLADNÍ POJMY

Citace

Doslovně převzatá část textu z jiného díla. Citace je doprovázena přesnou identifikací pramene, ze kterého daný výrok nebo text pochází, tedy bibliografickou citací. Citace se musí odlišit od vlastního textu. Pro odlišení používáme obvykle uvozovky, odsazení, kurzívu nebo jiný typ písma. Vyberte si vždy jednu formu a tu dodržujte v celé práci.

Co je to citace?

Bibliografická citace

Umožňuje identifikaci a zpětné vyhledání dokumentu, ze kterého pochází citace. Slouží jako zdroj informací pro čtenáře, recenzenty nebo oponenty dokumentu. Bibliografické citace jsou dnes součástí každé odborné práce. Čtenář má díky nim přehled o další literatuře týkající se dané problematiky.

Co je to bibliografická citace?

Citování

Odkazování na zdroje, ze kterých jsme čerpali, při psaní vlastní odborné práce. Smyslem citování je uvést dostatečné množství údajů, podle kterých jsme schopni jednoznačně identifikovat původní materiály. Citováním uvádí autor svoji práci do souvislosti s již existující literaturou dané problematiky a umožňuje tak čtenářům lépe pochopit kontext celé práce.

Co znamená citování?

Kdy citujeme

Citace je odkaz na knihu, článek, webovou stránku, email nebo na jakékoliv jiné publikované dílo, ze kterého vycházíme při psaní vlastní odborné práce, pokud z tohoto díla přebíráme cizí myšlenky.

Citovat můžete i dosud nepublikované dílo, pracovní poznámky, materiály z přednášek a školení, nebo osobní komunikaci. Nejčastěji budete citovat text. Nesmíte ale zapomínat na obrázky, tabulky, grafy a jiné.

Proč citujeme

Smyslem citování je umožnit identifikovat a najít zdroje, ze kterých jste vycházeli. Čtenář nemusí pochopit některou z Vašich myšlenek, chce se o problematice dozvědět více nebo si Vaši práci potřebuje zařadit do širšího kontextu. Ať už narazí na jakýkoliv problém, důkladně zpracované citace mu jej pomohou vyřešit.

Hlavní důvody proč citovat:

- Dodržování autorských práv
- Respektování autorské etiky
- Prokázání vlastní znalosti tématu
- Možnost ověření uvedených tezí
- Uvedení do širšího kontextu
- Odkazy na další literaturu k tématu
- Citováním vytváříte relevantní zdroje pro sledování literatury daného tématu

Proč citujeme?

Citace přímá a nepřímá

Citace rozdělujeme na přímé a nepřímé podle způsobu přebírání textů.

Citace přímá označuje doslovně převzatý text. Množství přímých citací by nemělo překročit 10% z celého textu. Vědecká práce by neměla být pouze kompilací cizích názorů. U seminárních prací se toleruje hranice 30%. Přímých citací využívejte zejména u trefných myšlenek, které nejdou přeformulovat vlastními slovy, popř. tehdy, pokud by myšlenka ztratila význam.

O **nepřímých citacích** mluvíme někdy jako o parafrázích. Cizí myšlenku přeformulujete vlastními slovy tak, aby nebyla vytržená z kontextu nebo neztratila svůj původní význam. Nepřímou citací může být mnohdy celá kapitola. Množství nepřímých citací není ve vědecké práci nijak omezeno.

Odkazy na citace v textu

Odkaz na citaci v textu slouží k identifikaci dokumentu, případně jeho konkrétní části. Jde o stručnou formu citace, vsunutou přímo do textu nebo uvedenou ve formě poznámky pod čarou. Pro zápis odkazu v textu se používá jedna z následujících metod.

Metoda poznámek

Na citovaný dokument odkazujeme číslem poznámky, které je přímo v textu. Samotná citace je v plné formě uvedena pod čarou.

- *V textu:*
„Ve všech typech společnosti se vyskytuje nerovnost.“¹
- *Pod čarou bude plná podoba citace:*
GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vyd. Praha : Argo, 1999.
ISBN 80-7203-124-4, s. 254.

Odkaz na citace v textu - metoda poznámek pod čarou.

Metoda číselných citací

Jednotlivé dokumenty jsou očíslovány podle pořadí, v jakém jsou uvedeny v citačním soupisu. V případě, že je některý z nich citován vícekrát, opakuje se pod stejným číslem.

- *V textu:*
„Ve všech typech společnosti se vyskytuje nerovnost.“ (33, str. 56)
- *V soupisu citací bude plná podoba citace:*
33. GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vyd. Praha : Argo, 1999.
ISBN 80-7203-124-4, s. 254.

Odkaz na citace v textu - metoda

Metoda uvádění roku publikace

Tato metoda je běžná při psaní vědeckých a odborných prací. Proto doporučujeme dát jí přednost před ostatními.

Skládá se z prvního údaje záznamu a roku vydání. Údaje jsou uváděny v kulatých závorkách za citací. Použít můžete i hranaté závorky. Pokud jde o první údaj záznamu, obvykle jím bývá jméno autora, nebo název korporace. Pokud nemá dokument autora, potom použijte první slova z názvu.

¹ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vyd. Praha : Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4, s. 254.

- *V textu:*
„Ve všech typech společnosti se vyskytuje nerovnost.“ (Giddens, 1999)
- *V soupisu abecedně uspořádaných citací:*
GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vyd. Praha : Argo, 1999.
ISBN 80-7203-124-4, s. 254.

Odkaz na citace
v textu - metoda
uvádění roku.

V textu se může jméno autora přirozeně vyskytovat. V tomto případě bude v závorce pouze rok vydání dokumentu.

- *V textu:*
Jak uvádí Giddens (1999), *ve všech typech společnosti se vyskytuje nerovnost*.
- *V soupisu abecedně uspořádaných citací:*
GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vyd. Praha : Argo, 1999.
ISBN 80-7203-124-4, s. 254.

Odkaz na citace
v textu - metoda
uvádění roku (druhá
varianta).

Pokud vydal tentýž autor v jednom roce publikací dvě a více, rok vydání se doplní o malé písmeno abecedy (a, b, c, d...).

- *V textu:*
„Ve všech typech společnosti se vyskytuje nerovnost.“ (Giddens, 1999a)
- *V soupisu abecedně uspořádaných citací:*
GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vyd. Praha : Argo, 1999a.
ISBN 80-7203-124-4, s. 254.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie: druhý pohled*. 1. vyd. Praha : Argo, 1999b.
ISBN 80- 7203-124-4, s. 254.

Odkaz na citace
v textu - metoda
uvádění roku.

Řazení a umístění citací

V soupisu citací na konci práce jsou citace řazeny abecedně. Pokud je více děl od jednoho autora, jsou řazeny podle roku vydání tak, že nejmladší díla jsou uváděna jako první.

Citace se mohou uspořádat i podle tematických celků nebo podle druhu dokumentu (elektronické dokumenty, články, klasické dokumenty), a v rámci těchto skupin opět abecedně.

Citace mohou být umístěny buď pod čarou nebo na konci dokumentu. Možná je i kombinace obou způsobů. Pokud je citace umístěna pod čarou, obvykle to bývá na stejné stránce, na které je poznámka.

Obecné zásady citování

- **Citace musí být přehledné a jednoduché**

Existuje vždy několik možností, jak daný zdroj citovat. Stejně jako dodržujete v celé práci jednotnou úpravu citací v textu, musíte dodržovat i způsob citování. Vyberte si tedy jeden způsob citování a ten ponechte pro celou práci neměnný.

- **Citace musí být úplné**

Některé údaje v citaci (autor, název, rok vydání a další) jsou označeny jako povinné. Neznamená to ale, že by citace musela obsahovat pouze je. Pokud jste schopni zjistit více údajů, které mohou identifikovat dílo, určitě je v citaci uveďte.

Obecný princip citování.

Může se stát, že daný zdroj nebude obsahovat povinný údaj. V tom případě se pokuste jej zjistit z jiných zdrojů nebo alespoň odhadnout. Údaj, který odhadujete (nejčastěji to bývá rok vydání), musíte vždy uvést v hranatých závorkách.

- **Pokud nebude povinný údaj zjistitelný, vynecháte jej**

- **Citujte výhradně z primárních pramenů**

Při přebírání citací z jiných zdrojů vznikají zbytečné nepřesnosti. Citace tedy vytvářejte přímo z primárního pramene.

- **Zachování jazyka dokumentu**

Při citování se nepřekládají následující údaje: autor, název, podnázev, údaje o vydání a nakladatelské údaje.

- **Dodržování norem**

A to nejen norem týkajících se vytváření citací nebo autorského zákona. Zapomenout nesmíte ani na citační etiku nebo pravopisné normy pro daný jazyk.

Norma ČSN ISO 690

Normy stanovují obecná pravidla pro vytváření bibliografických citací, určují povinné a nepovinné prvky, stanovují také formální úpravu a strukturu citací, a uspořádání soupisu bibliografických citací včetně metody odkazů.

- **ČSN ISO 690**

Dokumentace. Bibliografické citace: obsah, forma, struktura

Norma upravuje citování klasických dokumentů – monografie, vysokoškolské kvalifikační práce, firemní literatura, seriálové publikace, části a stati v monografiích, příspěvky ve sborníku a články v seriálové publikaci.

- **ČSN ISO 690-2**

Bibliografické citace. Část 2: Elektronické dokumenty nebo jejich části

Druhou normu využijete, pokud citujete programy a databáze, elektronické seriály, články v elektronickém seriálu nebo fulltextové databázi, webové stránky, emaily a další elektronické dokumenty.

Přehled všech norem, vztahujících se k formální úpravě dokumentů

ČSN 01 6910	Úprava písemností psaných strojem nebo zpracovávaných textovými editory
ČSN ISO 5966	Formální úprava vědeckých a technických zpráv
ČSN ISO 7144	Formální úprava disertací a podobných dokumentů
ČSN ISO 2384	Formální úprava překladů
ČSN 01 0198	Formální úprava rešerší
ČSN ISO 2145	Číslování oddílů a pododdílů psaných dokumentů
ČSN ISO 999	Zásady zpracování, uspořádání a grafické úpravy rejstříků
ČSN 01 0194	Referát a anotace
ČSN 01 0166	Nakladatelská (vydavatelská) úprava knih a některých dalších druhů neperiodických publikací
ČSN 01 0199	Vydavatelská úprava odborných časopisů

Další normy mající vztah k formální úpravě dokumentů

CITAČNÍ ETIKA A PLAGIÁTORSTVÍ

Citační etika vyžaduje, aby autor viditelně označil část textu, kterou převzal z jiného publikovaného, ale i nepublikovaného díla.

Tato morální povinnost autora je všeobecně uznávaným principem citační etiky.

Plagiátorství je vědomé použití myšlenek, slov či názorů někoho dalšího, bez přiznání jejich původu. Pokud tedy nejde o Vaši myšlenku, vždy musíte použít citace. Není vyžadováno, aby všechny myšlenky v práci byly Vaše, je pouze vyžadováno cizí myšlenky řádně označit. V dnešní době je tato problematika velice intenzivně řešena a jsou přijímána striktní opatření. Na mnoha univerzitách má **plagiátorství za následek ukončení studia**.

Chyby při citování

Mezi nejvýznamnější prohřešky proti citační etice patří

- **Necitování děl**, ze kterých autor čerpal. V tomto případě jde o výše zmíněné plagiátorství bez ohledu na to, zda šlo o úmysl nebo nedbalost.
- **Citování děl, která autor nepoužil**, nejčastěji za účelem zvýšení množství použité literatury. Problémem je i tzv. prestižní citování. Autor cituje uznávané kapacity oboru za účelem zvýšení vlastní prestiže.
- Citace vlastních děl, které tematicky nesouvisí s aktuální prací.
- **Nepřesné a neúplné citace**, které mohou znemožnit nalezení citovaného díla. V tomto případě je vhodné citace i aktualizovat, zejména pokud jde o citaci elektronického dokumentu.
- Špatné **vypracování citací**, které **neodpovídá normě**.

Prohřešky proti citační etice.

Nyní víte, co se skrývá pod pojmem citování a citace. Víte, jak citace vypadají a kde v textu mohou být umístěny. V případě jakýchkoliv nejasností se bez problémů můžete obrátit na výše uvedené normy, popř. využít námi doporučené materiály, které tuto problematiku mapují podrobněji. V následující části se tedy můžeme věnovat pouze vytváření samotných citací.

POUŽITÁ LITERATURA

- ČSN ISO 690. *Dokumentace : bibliografické citace : obsah, forma a struktura*. Praha: Český normalizační institut, 1996. 32 s.
- ČSN ISO 690-2. *Informace a dokumentace - bibliografické citace : část 2 : elektronické dokumenty nebo jejich části*. Praha: Český normalizační institut, 2000. 24 s.
- BOLDIŠ, Petr. *Bibliografické citace dokumentů podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2: Část 1 - Citace: metodika a obecná pravidla*[online]. c1999-2004, poslední aktualizace 11. 11. 2004 [cit. 2007-16-07]. Dostupné z WWW: <<http://www.boldis.cz/citace/citace1.pdf>>.
- BOLDIŠ, Petr. *Bibliografické citace dokumentů podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2: Část 2 - Modely a příklady citací u jednotlivých typů dokumentů. Verze 3.0 (2004)* [online]. c 1999-2004, poslední aktualizace 11. 11. 2004 [cit. 2007-16-07]. Dostupné z WWW: <<http://www.boldis.cz/citace/citace2.pdf>>.
- BRATKOVÁ, Eva. *Metody citování literatury a strukturování bibliografických záznamů podle mezinárodních norem ISO 690 a ISO 690-2: Metodický materiál pro autory vysokoškolských kvalifikačních prací* [online]. 2006-04-13 [cit. 2007-16-07]. Dostupné z WWW: <<http://www.evskp.cz/SD/4c.pdf>>.
- BRATKOVÁ, Eva. *Bibliografické odkazy pro seznamy a citace : oficiální výukové stránky Ústavu informačních studií a knihovnictví FF UK* [online]. c1996-2003 , last updated: 2006-20-04 [cit. 2007-16-07]. Dostupné z WWW: <<http://www1.cuni.cz/~brt/bibref/bibref.html>>.
- TKAČÍKOVÁ, Daniela. *Jak zpracovávat bibliografické citace* [online]. Ostrava: c1998-2004, aktualizováno 2005-06-16 [cit. 2007-16-07]. Dostupné z WWW: <<http://knihovna.vsb.cz/kurzy/citace/index.html>>.